

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 19

Заснований в 1996 році

Рівне – 2002

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 19. — Рівне: РДГУ, 2002. — 172 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії дошкільної педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання, розвитку і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Оп

убліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів дитячих садків, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН
Мітюрів Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович**
(Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович**
(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович**
(заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович**
(Міжнародний університет "Рівненський економіко-гуманітарний інститут" ім. С.Дем'янчука);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна**
(Прикарпатський педагогічний університет ім. В.Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович**
(Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович**
(Університет "Острозька Академія");
кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна**
(Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович**
(Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович**
(Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович**
(Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович**
(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович**
(заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 8 від 29.03.2002 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За

достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.
Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 07 — 1.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2002

активність. У практиці роботи дошкільних закладів використовуються різні методи навчання (практичні, наочні, словесні) за провідною роллю практичних.

Перспективним і важливим нам уявляється проблемно-пошуковий метод. Проблемне навчання характеризується, перш за все, самостійним пошуком вирішення різних проблем, сприяє осмисленню засвоєнню знань, розвитку навичок творчої діяльності, самостійності, активності. Потреба дитини в цьому способі виникає тоді, коли неможливо розв'язати задачу за допомогою відомих способів.

У процесі розв'язання проблемної ситуації педагог вчить дитину, допомагає їй використовувати відомі способи дій, переносючи їх у нові умови. Нерідко для отримання відповіді дитині необхідно відкрити новий спосіб; у цьому випадку дитина може йти шляхом дослідних проблем. Мистецтво педагога полягає в умінні правильно оцінити відповіді дітей, спрямовуючи пошукову діяльність.

Особливу увагу при розв'язанні проблемних задач педагог повинен приділити неправильним відповідям дітей. Аналізуючи разом з дітьми шлях розв'язання і висновок, який був зроблений, дорослий допомагає зрозуміти помилковість рішення і підводить до пошуку нового способу. Доброзичлива оцінка педагога, тактовний аналіз причин, які привели до помилки, спільна зацікавленість дозволяє дітям правильно реагувати на невдачу, не боятися висловлювати свою думку. Атмосфера творчого підйому на занятті створює відчуття перемоги при розв'язанні того або іншого завдання, радість пізнання.

Здійснюючи диференційоване навчання, педагог має орієнтуватися на дитину як унікальну неповторну особистість зі своїми поглядами, інтересами, здібностями; передбачати поєднання вікового та індивідуального підходів до дитини, заснованого на глибокому розумінні її психологічних особливостей, вивченні її інтересів, нахилів, створювати умови для повноцінного математичного та всебічного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К., 1999.
2. Бех І.Д. Психологічна сутність гуманізму у вихованні особистості // Педагогіка і психологія. – 1994. – № 3-4.
3. Баглаєва Н. Діагностика логіко-математичних умінь у дитини // Палітра педагога. – 1998. – № 4-5.
4. Гайдаржийська Л. Слово, образ, дія // Дошкільне виховання. – 2000. – № 4.
5. Ерофеева Т.И. Математика для дошкольників: Кн. для вихователя детского сада / Т.И. Ерофеева, Л.Н. Павлова, В.П. Новикова. – М.: Просвещение, 1992.
6. Столяр А.А. Роль математики в гуманизации образования // Математика в школі. – 1990. – № 6. – С. 5-7.

Одержано редакцією 1.02.2002.

УДК: 378.132

Л. В. ТЕРЕШКО

ДО ПИТАННЯ МІЖПРЕДМЕТНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ У ФОРМУВАННІ МОВЛЕННЄВИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Глибинні зрушення у сфері освіти на сучасному етапі доводять, що процес навчання, як залучення до інформації студента у традиційній формі, більше немає перспектив. Необхідний пошук ефективних шляхів у навчальному процесі вузу з метою вироблення, засвоєння, оперування, передачі, зберігання та застосування знань і умінь у майбутній професії.

Вирішити суперечності між зростаючим набором варіантів подання інформації та здібністю її опанування може допомогти система освіти, в якій особистість виступає не тільки як об'єкт навчання та виховання, але й суб'єкт освітньої діяльності. Такий підхід покликаний актуалізувати колосальні резерви викладачів спеціальних дисциплін, з метою підготовки і удосконалення особистості майбутнього фахівця освітньої галузі. Особлива роль у професійній діяльності викладача спеціальних дисциплін належить усному слову, яке вирішує багато освітніх завдань і є важливим інструментом впливу на особистість.

На всіх рівнях освітньої системи педагогічні зусилля мають бути спрямовані на всебічний розвиток особистості, її здібностей і обдарувань. Для досягнення цієї мети необхідний пошук нових

підходів до структурування знань та ефективних шляхів формування умінь, серед яких помітне місце належить інтегруванню, як передумові цілісного формування світогляду, професійних знань та умінь майбутнього спеціаліста.

На реалізацію окреслених завдань значною мірою впливає рівень мовного розвитку особистості. Від того, наскільки вона володіє мовленнєвими вміннями і навичками, залежить її становлення і розвиток, оскільки будь-яка діяльність, у тому числі і навчальна, вимагає відповідного оволодіння мовленням, а по - друге осмислюється через мову.

Студент педагогічного факультету – це особистість, яка опановує гуманітарну професію і має володіти вербальним типом інтелекту. Усвідомлення засобів мови стає важливою умовою формування мовленнєвої (провідної) діяльності майбутнього викладача.

Оскільки мовлення тісно пов'язане з мисленням і діяльністю людини, то процес його вдосконалення ніколи не припиняється, тим більше він не повинен уповільнюватись під час вузівського навчання, бо кожна з навчальних дисциплін, своїм змістом, збагачуючи мислення студентів, водночас має стимулювати і розвиток мовлення. Це виявляється як в оволодінні відповідною предметною лексикою і фразеологією, так і у формуванні вмінь послідовно, зв'язно, переконливо висловлювати свої думки, враження, почуття, викликані проблематикою відповідної сфери пізнання.

Як свідчать педагогічні спостереження на заняттях з методики викладання спеціальних дисциплін, процес формування мовленнєвих умінь може бути значно ефективнішим за умови систематизації навчальної мовленнєвої діяльності, спрямування її на усвідомлення змісту навчальних дисциплін та оволодіння відповідними вміннями і навичками. Найважливішою передумовою при цьому є узгодженість мовленнєвої діяльності з тією, що формується. Тому у підготовці майбутнього педагога постає проблема посилення у навчальному процесі внутрішньої предметної інтеграції.

Одним з інтегрованих навчальних курсів, що вивчається на педагогічному факультеті є методика викладання спеціальних дисциплін, яка дозволяє комплексно підходити до проблеми формування мовленнєвих умінь на основі якнайтіснішої між предметної інтеграції: психології, педагогіки, спеціальних методик, основ педагогічної майстерності, педагогічної етики, психолінгвістики, спецкурсів.

Теоретико-методологічними засадами формування мовленнєвих умінь майбутніх педагогів є положення педагогіки і психології про пізнавальні здібності (Я.А.Коменський, К.Д.Ушинський, Й.Г.Песталоцці), про мовлення як специфічний вид діяльності (О.М.Леонт'єв, О.О.Леонт'єв, М.І.Жинкін), про індивідуально-психологічний розвиток людини (П.П. Блонський, Г.С.Костюк), його регулюючі функції (О.Р.Лурія), про роль слова в процесах мислення і пізнання (В.О.Сухомлинський, Л.Н.Занков, Л.С.Сахаров). Психологічне обґрунтування ідеї між предметних зв'язків, яке побудоване на трактуванні психічних процесів розвитку свідомості людини, знаходимо у працях Л.С.Виготського та його послідовників.

В останні десятиріччя проблема внутрішньої предметної інтеграції привертала увагу І.Я.Лернера, М.М. Скаткіна, Н.А.Лошкар'євої, Г.Г.Батуріна, О.Я.Савченко та інших дослідників. Спроби класифікувати види предметних зв'язків зроблено в працях В.М.Федотової, Д.М.Киришкіна, М.Т.Баранова. Можливості інтегрування, зумовлені змістом окремих навчальних дисциплін чи галузей знань, розкрито у працях Н.М.Світловської, М.М.Ушакова. Узагальнення на основі досліджень про підготовку вчителя, здатного реалізувати ідею інтегрування знаходимо в роботах Т.О.Ладиженської. Проте наукові дослідження висвітлюють лише окремі аспекти інтеграційного навчання. Такі питання як застосування матеріалів теоретичного аналізу про можливості інтегрування навчальних дисциплін, мовленнєво-комунікативна діяльність на заняттях з методики викладання спеціальних дисциплін, зміст підготовки викладача до проведення такої роботи у педагогічному коледжі не знайшли повного висвітлення. Тому пошук шляхів реалізації ідеї інтегрування у формуванні мовленнєвих умінь в процесі вивчення спеціальних дисциплін в умовах вузу, потребує подальшого вивчення.

Відомо, що розвиток мовлення людини залежить від мовленнєвої здатності, яка є великою загадкою для представників різних галузей науки і до кінця не з'ясоване питання, що є основою її формування. Деякі лінгвісти вважають, що основою формування мовленнєвої здатності людини є вивчення специфіки лексикону. Однак такий підхід виключає можливість оперування моделями формального вивчення мови.

У працях О.О.Леонтьєва знаходимо твердження, що недоліком класичної лінгвістики було ототожнення мовної системи і мовленнєвої здатності людини. Фактором, який пов'язує мовленнєву здатність людини з психологічною структурою мовленнєвої діяльності, він вважає також "систему асоціативних зв'язків" [8, 19].

У сучасній теорії мовленнєвої діяльності (Л.С.Виготський, О.О.Леонтьєв, О.Р.Лурія, С.Кацнельсон) мовленнєво-мислительний процес побудови комунікативних одиниць розуміється як такий, що складається з низки етапів: а) передвербальний, який складається з інтенційного (інтенція, мотив, задум) і внутрішнього мовлення (розчленування початкового задуму, категоризація); б) власне вербальний. Кінцевим результатом є текст, що створюється в процесі комунікації. Успішна комунікація можлива за умови правильного поєднання когнітивного, мовного і мовленнєвого чинників.

Глибоке теоретичне обґрунтування процесу формування тексту як продукту мовленнєвої діяльності ми знаходимо у працях М.Жинкіна, який стверджує, що текст є багаторівневим утворенням, всі елементи якого знаходяться у залежності та тісній взаємодії [2,3].

Процес формування висловлювання у психолінгвістичних працях В.Грідіна, О.О.Леонтьєва розглядається як процес, що розпочинається із роботи органів чуття: необхідно бачити умови комунікації. Після цього відбувається емоційний контакт. Враховуються завдання комунікації і відповідно до них мовець відбирає із реально можливих певні засоби і способи реалізації задуму. При цьому здійснюється відбір стилістичних засобів і відповідного значення, який пов'язаний з активною мислительною діяльністю [8].

Відомо, що мовленнєва діяльність характеризується як певна структура, в якій розрізняються відношення двох родів: синтагматичні, що вказують на зв'язок одиниць при їх використанні в межах мовленнєвого відрізка та парадигматичні, що вказують на зв'язок мовних одиниць у системі. У дослідженнях О.О.Леонтьєва із теорії мовленнєвої діяльності зазначається, що "володіння структурою необхідне як для створення висловлювання (синтез), так і для розуміння висловлювання (аналіз)" [8, 186-187].

У психолінгвістиці розрізняють чотири формуючих рівні мовлення:

- мотиваційний – прийняття рішення загального характеру, визначається тип і стиль мовлення;
- семантичний – здійснюється розмежування можливих значень;
- рядовстановлюючий – створюються і відтворюються в пам'яті слова;
- інтегруючий – відбувається звукове оформлення опрацьованого висловлювання.

Отже, виходячи з такої точки зору на мовленнєву діяльність, потрібний новий погляд на формування мовленнєвих умінь і навичок студента вузу, не як механічний процес тренування, а мотиваційно-усвідомлена необхідність. Для методики викладання спеціальних дисциплін у функціонально-комунікативному аспекті важливою умовою є врахування психолого-педагогічних умов – психології сприймання словотворення як функціонального рівня мовної системи і формування умінь і навичок, за допомогою яких майбутній викладач реалізує свою професійну спрямованість.

До важливих факторів розвитку мовлення належать методи навчання. Питання їх класифікації на сучасному етапі залишається дискусійним.

Широкого застосування набув свідомо-практичний метод, оскільки він базується на наукових концепціях мовленнєвої діяльності Л.С.Виготського, О.О.Леонтьєва та теорії поетапного формування розумових дій І.Гальперіна.

Ефективність застосування методу залежить від дотримання дидактичних принципів, які складають структуру навчання. Основою є мотивація навчання. Дослідження О.М.Леонтьєва, О.Маркової, І.Зимньої доводять, що мотивація є визначальним чинником.

Велике значення у з'ясуванні ефективності формування мовленнєвих умінь мають погляди К.Платонова, О.Леонтьєва, С.Максименка, П.М'ясоїда та ін.

О.Леонтьєв, розглядаючи психологічні механізми і шляхи виховання умінь публічного мовлення зазначає, що з уміньми людина не народжується. Вона обов'язково повинна їх сформувати в себе. Уміння – це здатність виконувати ту чи іншу дію найкращим способом. Уміння завжди будується на основі наявних навичок.

На думку С.Максименка, вміння є там, де знання певної справи поєднуються з вправністю у виконанні дій, з яких складається ця діяльність [6, 72].

Аналіз наукової літератури свідчить про відсутність єдиної концепції формування риторичних умінь майбутніх фахівців, зокрема викладачів спеціальних дисциплін. Мовленнєва підготовка студентів вузу у більшості джерел розглядається як переважно теоретична, спрямована на оволодіння певною системою знань з риторики. С.Абрамович розглядає основні вміння, які повинні бути вироблені в процесі вивчення курсу риторики. Є.Ножин вважає, що промовець має оволодіти значним діапазоном знань, умінь і навичок: соціальними, психолого-педагогічними знаннями, вміннями добирати матеріал і оформляти його відповідно до цільової установки, законів логіки, особливостей усного мовлення і специфіки аудиторії, вміннями встановлювати контакт, відповідати на запитання і вести діалог, дискусію, спір. Г.Сагач пропонує систему риторичних умінь у кінцевому результаті навчання риторики в умовах вищої школи. До неї входять: вміння риторичного монологу, діалогу, полілогу, володіння етикою, власним стилем, розуміння специфіки виступів тощо [10, 145].

Нова парадигма вищої освіти ставить перед педагогами завдання посилення практичної підготовки студентів, які повинні мати не лише теоретичний запас знань, але й вміти ефективно їх застосовувати у майбутній професійній діяльності. На передній план висувається потреба формування умінь конструктивного діалогу та полілогу. На сучасному етапі у соціальному аспекті важливість окресленої проблеми зумовлена дефіцитом мовленнєвої культури як професійної, так і загальної (культури мислення, мовлення, комунікації).

Формуючи систему мовленнєвих умінь в процесі вивчення спеціальних дисциплін, ми виходимо з того, що майбутньому викладачу предметів психолого-педагогічного циклу необхідні загальні риторичні і спеціальні вміння. Загальні ми розглядаємо як такі, що необхідні педагогу для успішної мисленнєво-мовленнєвої діяльності і самореалізації в усіх сферах суспільного життя особистості. Спеціальні – повинні задовольняти потреби викладання дисциплін.

Специфіка спеціальних умінь полягає у тому, що мовлення педагога – це мовлення пристосоване для розв'язання специфічних професійних завдань, що виникають в процесі педагогічної діяльності і спілкуванні. Оскільки мовлення є важливою складовою педагогічної майстерності викладача, інструментом професійної діяльності, показником педагогічної культури та засобом самовираження, зупинимось детальніше на вимогах до мовлення педагога.

На думку В.О.Сухомлинського, “педагог має володіти живим, переконуючим, ефективним словом як інтегративною якістю професійної майстерності з установкою на педагогічну діяльність через сформовані спеціальні знання та вміння. Через власну переконаність і високі духовно-інтелектуальні орієнтири... Кожен вчитель, незалежно від того який предмет він викладає, повинен бути словесником. Слово – наш найважливіший педагогічний інструмент, його нічим не заміниш” [11, 96].

А.Мурашов вважає, що факторами, які складають основу мовленнєвої майстерності, є культура мовлення, володіння технікою мовлення, ерудованість, словесна пам'ять, здатність до імпровізації [7, 5].

Вимоги до культури мовлення визначає О.Біляєв: змістовність, правильність, комунікативна доцільність, точність, виразність, стилістична вправність, грамотність.

Змістовність – повне розкриття предмета розмови з дотриманням логічної послідовності і доказовості думки.

Правильність – відповідність нормам літературної мови.

Комунікативна доцільність – мотивований вибір мовних засобів.

Багатство мовлення – активний словник, різномайття уживаних морфем і синтаксичних конструкцій.

Точність – використання таких засобів, котрі щонайкраще передають зміст висловлювання, розкривають тему і основну думку.

Грамотність – дотримання правил правопису [1, 39].

Культура мовлення також пов'язана з дотриманням мовного етикету, що полягає в умінні уважно слухати, не перебивати співбесідника, тактовно вступати в розмову, зрозуміло висловлюватись тощо.

Таким чином, формування мовленнєвих умінь майбутнього викладача спеціальних дисциплін це – складний і безперервний процес навчання і виховання, в ході якого студенту необхідно постійно опановувати системні знання з дисциплін психолого-педагогічного циклу, усвідомлено вдосконалювати мовленнєві навички, підвищувати культуру мовлення. Для успішного навчання необхідна мотиваційна основа цього процесу, яка б спонукала до розвитку мовленнєво-мислительної діяльності, і формування мовленнєвих умінь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біляєв О. Культура мовлення вчителя-словесника // Дивослово. – 1995. – № 1. – С. 37-44.
2. Жинкин Н.И. Речь как проводник информации. – М., 1982. – 156 с.
3. Жинкин Н.И. Механизмы речи. – М., 1958.
4. Закон України “Про освіту” // Освіта. – 1991. – 25 червня.
5. Леонтьев А.А. Проблемы развития психики. – М.: Наука, 1972. – 618 с.
6. Максименко С.Д., Соловйenko В.О. Загальна психологія: Навчальний посібник. – К: МАУП, 2000. – 256 с.
7. Мурашов А.А. Речевое мастерство учителя (Педагогическая риторика). – М.: Педагогическое общество России, 1999. – 394 с.
8. Основы теории речевой деятельности / Под ред. А.А. Леонтьева. – М.: Наука, 1974. – 368 с.
9. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамушенко, І.Ф. Кривонос та ін.; За ред. І.А. Зязюна. – К.: Вища школа, 1997. – С. 67-84.
10. Сагач Г.М. Золотослів: Навч. посібник. – К.: Райдуга, 1993. – 378 с.
11. Сухомлинський В.А. Избранные педагогические сочинения: в 3-х тт. – М.: Педагогика, 1981. – Т. 2. – С. 96.

Одержано редакцією 15.02.2002.

УДК: 378.13

Л. В. ЗДАНЕВИЧ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКУРСНИКІВ

У перекладі з лат. *адаптація* (adaptatio) означає “регулювання”, “приведення до порядку”. Спочатку таким поняттям у біологічній науці позначалося пристосування живого організму до середовища перебування. Надалі це поняття, отримуючи все більше наповнення, почало використовуватися і в інших природничих та суспільних науках, зокрема, у філософії, психології і соціології, у двох модифікаціях: як “адаптація” (adaptatio), так і “пристосування” (adjustment). Перше поняття носить більш широкий характер на відміну від другого, який або означає пасивне прийняття особистістю навколишнього середовища, або носить відтінок пристосування до даної конкретної ситуації [8].

У залежності від наукових інтересів дослідники розглядають різні аспекти адаптації:

- фізіологічні;
- соціальні (Д.А. Андрєєва, В.Л. Арбеніна, Л.П. Буєва, Т.Г. Дичев, С.В. Кинельов, І.І. Ляхов, І.А. Милославова, В.С. Олейников, Н.А. Свиридов, В.А. Ядов);
- психологічні (Б.Г. Асмолов, Б.А. Бенедиктов, Л.С. Виготський, Н.В. Кузьміна, А.В. Петровський, П.А. Просецький);
- соціально-психологічні (О.І. Зотова, Г.І. Царегородцев, Б.Д. Паригин);
- професійно-педагогічні (Л.Ф. Бенедиктова, Е. Крау, Л. Лазарус, Л.С. Шубіна, В.Г. Хорошко, О.Г. Мороз).

Складність вивчення проблеми зумовлена відсутністю єдності в інтерпретації поняття “адаптація”, яке у найбільш широкому значенні визначають як процес “входження” людського індивіда у цілісну систему соціальних відносин і зв'язків. Просте пристосування замінюється активним регулюванням процесу взаємодії з середовищем. Адаптація на соціальному рівні набуває двостороннього характеру: з одного боку, вона включає зміну адаптуючого суб'єкта, що пристосовується відповідно до вимог середовища, а з іншого - передбачає активну зміну суб'єктом середовища в залежності від внутрішньої детермінації [13].

Як відзначає О.Г. Мороз, на відміну від біологічної адаптації, яка означає універсальну властивість живої матерії пристосовуватися до умов природного середовища, що постійно

ЗМІСТ

Передмова	3
Богуш А.М. Підготовка студентів до здійснення наступності і спадкоємності дошкільної і початкової ланок у системі неперервної освіти	4
Поніманська Т.І. Дитинство як категорія гуманістичної педагогіки	7
Дичківська І.М. Розвиток інноваційної поведінки педагога.....	10
Артемова Л.В. Перспективи підготовки працівників дошкільного профілю в умовах ступеневої освіти	14
Чумичева Р.М. Детство – среда індивідуальної самореалізації	19
ЕрофееваТ.И. Проблема полипрограмности и вариативности в российском дошкольном образовании	26
Щербакова К.Й. Деякі аспекти проблеми готовності дітей до вивчення математики в школі	29
Кузьменко В.У. Створення індивідуально зорієнтованих програм виховання і навчання дітей дошкільного віку	34
Коломинский Я.Л., Панько Е.А., Валужина Е.В., Гутковская Е.Л., ЧесноковаЕ.П. Влияние профессиональной деятельности музыкального руководителя на развитие личности дошкольника	37
Карпенчук С.Г. Педагогічна майстерність як інтегрована система педагогічного досвіду А.С. Макаренка.....	41
Янцур Л.А. Розвиток дитячої творчості в зображувальній діяльності	50
Макагон К.В. Підготовка педагогів до пошукової діяльності в умовах післядипломної освіти	55
Горопах Н.М. Реалізація принципів розвивального навчання в екологічній освіті дошкільнят	58
Маліновська Н.В. Переказ як метод формування у дошкільників діалогової компетенції	64
Крайнева Л.В. Лінгводидактична підготовка вихователів до роботи в умовах білінгвізму	68
Гайдаржирська Л.П. Навчання дошкільників в умовах сучасного дитячого садка	73
Борова В.С. До проблеми виховання орфоепічної правильності мовлення дітей старшого дошкільного віку	77
Беленька А.В. Організація та проведення практичних і семінарських занять за інтерактивними методиками	83
Машовець М.А. Самостійна робота студентів як засіб професійного самовдосконалення.....	89
Сергеева В.Ф. На зорі дошкільної справи в Україні.....	92
Улюкаєва І.Г. Історія та актуальні проблеми підготовки педагогів для системи дошкільної освіти в Україні	96
Кобилянська Л.І. Індивідуальне і суспільне дошкільне виховання: альтернатива чи ефективна взаємодія?.....	102
Струннікова Д.І. Організація спільних форм природопізнавальної діяльності старших дошкільників і молодших школярів	105
Машкіна Л.А. Організація педагогічної практики в умовах ступеневої підготовки вихователя	109
Литвиненко С.А. Виховання у особистісному вимірі: сучасні підходи.....	114
Солоненко Н.С. Проблема економічної підготовки школярів у сучасних умовах	117
Якимчук Р.І. Виправлення недоліків мовлення шестирічних учнів.....	121
Петренко О.Б. Особливості статевої диференціації дитини дошкільного віку	125
Меналюк Г.Ф. Роль навчання математики в гуманізації дошкільної освіти	128
Терешко Л.В. До питання міжпредметної інтеграції у формуванні мовленнєвих умінь майбутніх педагогів	131
Зданевич Л.В. Організаційно-методичні основи адаптації першокурсників	135
Гринчук Т.В. Аксиологічний підхід до проблем сучасного дошкільного виховання.....	139

Бєлова С.А. Гуманістична сутність німецької реформаторської педагогіки початку ХХ сторіччя	143
Врочинська Л.І. Взаємодія суспільного і родинного виховання в умовах сьогодення	147
Янцур М.С. Визначення функцій фахівців з професійної орієнтації учнівської молоді	151
Кравець Л.М. Педагогічна рефлексія у професійній діяльності вчителя	155
Довганич В.М. Засоби духовно-морального виховання дітей у педагогічній спадщині С.Русової	158
Бричок С.Б. Представники церковно-релігійної педагогіки (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) про виховання духовності дитини	161
Димченко С.С. Формування стилю педагогічного спілкування в класі спеціального інструменту (теоретичні і методологічні аспекти)	164
Відомості про авторів	168

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти

Збірник наукових праць

НАУКОВІ ЗАПИСКИ РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Випуск 19

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Редактор Поніманська Т.І.
Технічний редактор Коломис О.Ф.
Комп'ютерна верстка Рахманова Л. О.

Здано до набору 10.03.2002 р. Підписано до друку 29.03.2002 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 19,87. Обл. вид. арк. 20,17. Замовлення № Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки
(к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59

О

новлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти:
Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного
гуманітарного університету. Випуск 19. — Рівне: РДГУ, 2002. — 172 с.

ISBN 966 — 7281 — 07 — 1.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії дошкільної педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів дитячих садків, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 378**ББК 74.20**